

44. Oryantalizm, postkolonyalizm ve Amerikan Barış Gönüllüleri

Yasemin TAŞKIN¹

APA: Taşkın, Y. (2023). Oryantalizm, postkolonyalizm ve Amerikan Barış Gönüllüleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 771-789. DOI: 10.29000/rumelide.1379220.

Öz

Tarih boyunca güçlü olan toplumlar güçsüz olanların üzerinde baskı kurmaya ve onların kaynaklarından ve emeklerinden faydalanmayı amaçlamışlardır. Sömürgeci dönem olarak tanımlanan 1945'e kadarki süreçten sonra sömürge durumundaki ülkeler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu ülkeler üzerinde Avrupa ülkeleri sömürgecilerini devam ettirmek için yeni yollar aramaya başlamışlardır. Bunu yaparken diğer ülkeleri kendisinden ayrı tutmak için kendisini "merkez" görüp, sömürge durumundaki ülkeleri ise "ötekiler" olarak sınıflamıştır. Oryantalizmde ise bu anlayışın "Doğu" kavramı üzerinde uygulandığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı öncesinde, Batı'nın Doğu hakkında bir takım yollarla bilgi toplayıp, elde ettiği bu bilgiler sayesinde Doğu topluluklarının üzerinde kendisini güçlü kılma biçimi "oryantalizm" olarak adlandırılmıştır. Savaş sonrası dönemdeki Batı'nın sömürge imkânlarını devam ettirme ve bunu meşru bir zemine oturtma anlayışı ise "postkolonyalizm" olarak tanımlanmaktadır. 1970'ten itibaren Batı'nın bu postkolonyal politikalarının eleştirilmesi ve bu politikaların neler olduğunun ortaya konma çalışmaları "postkolonyal teori" olarak adlandırılmıştır. Bu makale, oryantalizm yoluyla Batı'nın Doğu üzerinde nasıl güç elde ettiği, özellikle kültür ve sanat yollarıyla nasıl bilgi aktarımı yaptıkları ve sonuçlarını ele alarak bu alanda çalışan sanatçıların ve ilgililerin sanat faaliyeti adı altındaki sömürgeci tavır ve niyetleri ortaya konulması amacı gütmektedir. Ayrıca oryantalist dönemdeki yöntemlerin yerini postkolonyalist anlayışta hangi tekniklerin aldığını ve sonuçlarını ortaya koymaya çalışmak, Amerikan Barış Gönüllülerinin Türkiye'deki faaliyetlerini, sonuçlarını ve postkolonyalist anlayışla ilişkisini incelemek bu makalenin diğer amaçlarından. Literatür taraması yoluyla elde edilen verilerde, geçmişte sömürge devletleri olan Amerika ve Avrupa ülkelerinin bu sömürgeci tavırlarından hiç vaz geçmedikleri görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Oryantalizm, Postkolonyalizm, Doğu-Batı, Sömürgecilik, Amerikan Barış Gönüllüleri

Orientalism, postcolonialism and American Peace Volunteers

Abstract

Throughout the history, the powerful societies aimed to exercise power over the weak and to benefit from their resources and labor. After the period until 1945, defined as colonial period, the countries in colonial status have declared their independence. European countries have begun to look for new ways to maintain their colonial administration in these countries. While doing this, they saw themselves as a "center" to separate other countries from themselves and the countries in the colonial status were classified as "others". In orientalism, it is seen that this understanding is applied on the concept of "East". Before World War II, the West's gathering information about the East in a number

¹ Öğr. Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas Teknik Bilimler MYO, El Sanatları Bölümü, Mimari Dekoratif Sanatlar Programı (Sivas, Türkiye), ytaskin@cumhuriyet.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8026-6903 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 05.09.2023-kabul tarihi: 23.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1379220]

of ways and the way it makes itself powerful over the East using this information has been called orientalism. The understanding of continuing the colonial possibilities of the West in the post-war period and placing this on a legitimate basis is defined as "postcolonialism". After 1970, the criticism of these postcolonial policies of the West and trying to reveal what these policies are have called "postcolonial theory". This article aims to reveal the colonialist attitudes and intentions of artists and interested parties working in this field under the name of artistic activity, by discussing how the West gained power over the East through orientalism, how they transferred information especially through culture and art, and its consequences. In addition, trying to find out which techniques have taken place in the orientalist period in the postcolonialist understanding and reveal their results, examining American Peace Volunteers' activities in Turkey, their results and relationship with postcolonialist understanding are other purposes of this article. In the data obtained through literature review, it is seen that America and European countries, which were colonial states in the past, never gave up their colonial attitudes.

Keywords: Orientalism, Postcolonialism, East-West, Colonialism, American Peace Volunteers

1.Giriş

Sömürgecilik bütün zamanlar boyunca hep var olmuştur. Güçlü olanlar güçsüz olanların ellerindeki kaynakları ve değerli varlıklarını ele geçirmek için çeşitli yollar, yöntemler geliştirmişlerdir. Oryantalizm, Postkolonyalizm gibi kavramlar da Batı'nın (Avrupa) Doğu'yu (Batı olmayanı) sömürmek amaçlı geliştirdiği yöntemlerin adıdır. Bu bağlamda öncelikle sömürgecilik ve emperyalizm tarihine ve sömürge yollarının neler olduğuna değinmek gerekmektedir.

15. yüzyılın sonlarında Avrupa'nın yeni ticaret yolları arayışı ve keşfi ile ilk sömürgecilik hareketleri görülmüştür. Rönesans'la birlikte bilim ve sanayi alanındaki araştırmalar öne çıkmış ve sanayi devrimiyle birlikte üretim artmıştır. Bu artışla beraber ihtiyaç fazlası ürünleri satabilecekleri yeni pazarlar arayışına girmişlerdir. Ayrıca üretimde devamlılığı sağlamak ve diğer devletler karşısındaki gücünü koruyabilmek için elindekinden daha fazla hammaddeye ihtiyaç duymuşlardır. Bu amaçla Avrupa önce Amerika ve Asya kıtalarına, Uzakdoğu ülkelerine, Osmanlı İmparatorluğu zayıflayınca da Afrika ve Osmanlı topraklarına göz dikmiştir. Böylece Avrupa ülkeleri arasında ekonomik çıkarlar sebebiyle bu hammaddelerin paylaşımı konusunda bir rekabet oluşmuştur (Kaya, 2017, s.650).

Sömürgecilik ve emperyalizm iç içe geçmiş bir süreç veya biri diğerinin devamı olan iki tarihsel dönemdir. Bilinmesi gereken her ikisinde de yönün batıdan doğuya ya da kuzeyden güneye oluşudur. Avrupa ve Batı dünyası sömürgecilik faaliyetlerini yüzyıllarca bu şekilde gerçekleştirmişlerdir (Çıtak, 2014, s.1). Bu sömürgecilik faaliyetlerini meşrulaştırmak ve haklı görünmek için uğraş vermişlerdir. "Öteki" olarak gördükleri, sömürgeleştirdikleri onlar için aslında kalkındırdıkları, uygarlaştırdıkları, adam ettikleri, tarihin rayına oturttuklarıdır. Bunu savunurken "beyaz adamın yükümlülüğü" açıklamasına başvurmuşlardır. Aynı örneği ABD'nin kurulmasında Kızılderililerin (ötekileri) yok sayılması ve onları yok ederek batıya ilerleyişi "kaderin kendi omuzlarına yüklediği bir görev" olarak açıklamalarında görülmektedir. Avrupa ve Batı'nın kendilerine böyle bir görev edinmeleri onların kendilerini tarihin/ağlın öznesi saymalarının yani hükümranı olarak görmelerinin bir göstergesidir. Sonuç olarak modernizmde ötekini kendi haline bırakmak, farklı olana hoşgörülü göstermek, kendini ötekilere açmak diye bir şey yoktur. Ötekini evcilleştirmek, asimile etmek, dışlamak, yok etmek vardır (İlter, 2006, s.2).

Batı ve Avrupa için kolonileştirme, emperyalizm, sömürgecilik gibi eylemleri mantıklı bir gerekçeyle yapmak her zaman önemlidir. Bu bağlamda iki ayrı dünya olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerini bilimsel bir temele oturtarak kanıtlanmaya çalışmış ve ötekileştirme politikalarını sürekli hale getirme çabasında olmuşlardır. Doğu topluluklarının hiyerarşik yapılarını ve kültürlerini eleştirerek Yunan ve Roma kültürünü savunmuş ve üstün göstermişlerdir. Bu tarihten sonra Batı kendisinin dışında kalanları “diğerleri, onlar, barbarlar ya da yerliler” olarak tanımlamış, buralarda yaşayanlar ise ilkel ve geri kalmış olarak görülmüştür.

Özellikle Avrupa’yı Doğu’nun barbarlığı ile karşı karşıya getirerek hazırlanan pek çok eser kültürel üstünlük sağlamak için birer araç olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Batıya göre insanlar bilim, teknoloji, ahlak, erdem, irade ve mantık ile donatılmalıdır. Fakat bu özelliklerden Doğu yaşamının ve kültürünün mahrum olduğu vurgulanmaktadır. Bu farklılıkla dünya Batı ve diğerleri olarak iki ayrı kutba ayırmaktadır. Diğerleri olarak nitelenen topluluklarda sınıfsal ayrımcılığın var olduğu, cinsiyet ayrımcılığı yapıldığı gibi varsayımlar ön plana çıkarılmış ve bu toplumlara saldırılar meşrulaştırılmıştır (Çıtak, 2014, s.568). Emperyalist güçler için hayati olan etkenlerden biri de Ekonomik kontrol olmuştur. Ekonomik kontrol ise ancak sosyal açıdan yeniden yapılandırılabilen toplumlarda gerçekteştirmektedirler. Kolonyalizm kuramının temel eleştirisi ise kolonyalizmin bu gibi eylemlerinin ve düşüncelerinin günümüzde de derinleşerek ve yayılarak devam ediyor olmasıdır (Young, 2016, s. 77).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının ardından bağımsızlıklarını kazanan sömürge devletleri çağımızda hala Batı’nın her açıdan baskısı altındadır. Önceleri “barbarlar ya da yerliler” olarak nitelediği Doğu ya da Güney toplumlarını bugün ise “modern yerliler” olarak adlandırmaktadır. Gelişmişliği ise diğer toplumların kendilerine benzeyebilme düzeyleri olarak belirlemişlerdir (Akay ve Topçuoğlu, 2017,s.158).

Bu çalışma Doğu’ya yapılan sömürgecilik bağlamında oryantalizm ve postkolonyalizm kavramlarının incelenmesi, Batı’nın geçmişten günümüze sömürgeciliğini meşrulaştırmak için ne tür yollar denedikleri ve bunların sonuçlarını ortaya koyma yönünden önem taşımaktadır. Çalışmada, Osmanlı’nın son dönemlerinde yapılan oryantalist tavırlar ve 1962’de Türkiye’ye gelen Amerikan Barış Gönüllüleri örneği üzerinde durularak bu örgütün faaliyetleri de incelenmiştir. Bu tür faaliyetlerin ülkemizdeki kültürel, toplumsal ve sanatsal alanlardaki etkisi ve olumsuz tesirlerinin ortaya konulması çalışmayı bu alanda özgün kılmaktadır. Amerikan Barış Gönüllülerinin Türkiye’deki faaliyetlerinin postkolonyal teori açısından ele alınması ile bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlanması umulmaktadır.

2. Oryantalizm

Latince “Oriens”, Batı dillerinde ise “Orient”(güneşin doğduğu yer) teriminden türetilmiştir. Türkçede oryantalizm, Doğu Bilim ya da şarkiyatçılık olarak karşılıklı bulmaktadır. Doğu hakkında bilgi edinme çabası olarak tanımlanır. Ancak temelde Oryantalizm, sistemli bir şekilde Doğu’nun araştırılması, öğrenilmesi ve elde edilen veriler ışığında uygulama alanı bulan bir disiplindir. Oryantalizmin Doğu’ya dair ilgisi ve bilgisi Batı’yı yüceltmek için kullanılmaktadır. Bu doğrultuda Batı olumlulukları temsil ederken Doğu olumsuzluklar bütünüdür. Batı üstünlüğü temsil ederken Doğu ise hep onun gerisindedir. Birbirlerinin zıddını oluşturmalarına rağmen Batı kendi varlığını sürdürmek için her daim Doğu’ya ihtiyaç duymuştur (Yardım, 2018, s.11).

Oryantalizm 1978 yılında ABD’de sistematik bir biçimde Batı’yı yerden yere vuran bir araştırmacı (E.Said) tarafından bütün ayrıntılarıyla incelenmiştir. Said, oryantalizmi Batı’nın eylemlerini meşru göstermenin ve kendi varlığını sürdürmenin kültürel ve ideolojik yolu olarak tanımlamaktadır. Bu görüşünü Said şöyle açıklamıştır (1998, s.26);

Oryantalizm estetik, ekonomik, sosyolojik, tarihi ve filolojik metinler aracılığı ile “aktarılmaya” çalışılan bir cins jeo-ekonomik görüşler bütünüdür. Oryantalizm temel bir coğrafi ayırım değil, bir seri “çıklarlar” toplamıdır. Bu çıkarlar bilimsel keşif, filolojik çalışmalar, psikolojik analizler, coğrafi görünüm ve sosyolojik açıklamalarla yaratılıp muhafaza edilen bir dizi menfaatin ayrıntılı ifadesidir. Bu sistem açıkça ayrı bir dünyanın yönlendirilmesi, kullanılması ve hatta eritilmesi için gösterilen gayretlerin tamamını kapsar.

Bu açıklamalarla oryantalizmin temelinde toplumların sömürgeleştirilmesinin meşrulaştırılması vardır. Bir ülkeyi sömürge haline getirmenin yolunu F.Halliday şöyle açıklar (2014, s.101): “*Bir ülkeyi boyun eğdirmeye çalışmak, o ülkenin eksiksiz bir fotoğrafının çıkarılmasını gerektirir. Bir ülkeye egemen olmak istiyorsan, onun madenlerinin ve vahalarının nerede olduğunu bilmen, iyi bir haritaya sahip olman, onun etnik ve dinsel mahiyetinden haberdar olman gerekir*”.

Batı’nın ve Doğu’nun yani kıtaların, coğrafi bölge ve yörelerin kuruluşunun bir tarihi olduğu unutulmamalıdır. Asya kıtasının Orta, Batı ve Uzak Doğu terimleriyle anılmasının kararını kim vermiştir? Nereye göre uzak ya da ortadadır? Bu soruların cevabına bakıldığında “Batı” bulunmaktadır. Bu sadece coğrafi bir sınıflama değil, aynı zamanda ekonomi ve siyasette de merkezde yer alan bir kurgudur (Lewis, 2014, s.221). Doğu Batı’nın sömürge mekânı olmuştur. Ekonomik, kültürel ve dil yönünden kendini güçlendirmek adına Doğu’nun zenginliklerini kendi kullanmıştır. Fakat bu toplumlara ise var olan zenginliklerini unutturmuş ve kendilerini aşağı göstermeyi başarmıştır. Bunu yaparken bilim, buluş yapma, filolojik yapılandırma, sosyolojik çözümleme, toplum psikolojisi gibi alanları araç olarak kullanmıştır (Güner, 2008, s. 60). Dolayısıyla Oryantalizmin başka bir dünya üzerinde bilgi edinme, kontrol etme, değiştirme ve yeniden şekillendirme amacının dile getirilişi biçimidir denilebilir.

Tarihsel süreçte oryantalist anlayışın temelini bakıldığında 14. yüzyıla kadar gitmektedir. Bunun temelinde Batı’nın Doğu’ya ilgi duyması Antik çağa kadar uzanmaktadır. Bu tarihlerde, Avrupalılar oryantalizmi resmi bir konsensüsle evrensel bir kanun haline getirmişlerdir. Hıristiyan Batı’da oryantalizmin (şarkiyatçılığın) ilk resmi varlığı, 1312’de, Viyana Konsülü Kararları olarak gösterilir (Said, 1998, s.79). Ayrıca 13. yüzyılın başında Cengiz Han’la ittifak kurmak için Karakom’a gelen elçiler, zengin ve gizemli Asya hikâyelerini oluşturmuş ve bu hikâyeler Batı’da çok rağbet görmüştür (Çaycı, 2018, s.14). Oryantalist tavrı Arap toplulukların Hıristiyanlaştırılmasında da görmek mümkündür. Raymond Luli, bunun için en iyi yolunun Arapça öğrenmek olduğunu savunmuştur (Said, 1998, s. 40).

Marksizm ise Said’in şarkiyatçılık yaklaşımlarını ve tespitlerini birer saçmalık olarak değerlendirmektedir. Edebiyat ve resim gibi alanlarda, oryantalist araştırmalarla oluşturulmuş eserler ile Batı halklarında oluşturulan “Doğulu” algısını kabul etmemiş, karşı çıkmıştır (Kaya, 2017, s.652). Oryantalizmin kurgusal bir bakış açısı olduğunu kabul eden Louis Massignon, Doğu için empoze edilen ilkel, vahşi gibi tanımlamaları kabul etmemiştir. Bizzat Doğu’ya giderek bunların birer önyargı olduğunu tespit etmiştir. Goethe, Nerval ve Hügo empoze edilen bilgiyi kabul etmeyen, doğru bilgiye ulaşmanın peşinde olan diğer düşünürlerden bazılarıdır (Clifford, 2014, s.143).

Oryantalizm, Batı’nın Doğu’ya yaklaşımında amatör hevesleri değil, uzmanlık alanlarına başvurmayı betimler. Oryantalist eylemler Afrika ve Asya medeniyetlerine ait her türlü alanda (edebiyat, sosyoloji,

kültür, sanat, iktisat gibi) çalışmaları ve ayrıca modern ve antik dönem metinleri çevirip yayınlamak gibi pek çok faaliyeti içermektedir. Bu yönüyle oryantalist söylem Batı'nın hegemonyal bir güç yatırımdır. Yani onu somutlaştıran sömürgeci/emperyalist bir güç aygıtı olarak yorumlanması bu durumdan dolayı ortaya çıkmaktadır (Güner, 2008, s.59-63).

Oryantalizm, içeriği itibariyle “budun merkezci (etnomerkezci) bir yapılanma ortaya koymaktadır. Yani sadece kendi ırkını merkeze alan, diğerlerini bunun dışında gören bir planlama anlayışına dayanmaktadır. Bu durumda Avrupa kendi ırkını ari ırk, diğerlerini ise başka renk tonlarıyla boyanmış insan toplulukları olarak görmektedir. Avrupa merkezietçiliği genel olarak Avrupa'ya ait ırklardan olmayanları duruma göre ya görmezden gelmiş ya da onlar üzerinde hak iddia etmiştir. Öz kültürü merkeze koyup diğerlerini dışlayan bu yaklaşım tarzı, her alanda hatta toplum bireylerinde bile görünür bir şekilde sirayet etmiş bir travma halini almıştır (Çaycı, 2018, s.15). Avrupa merkezci yaklaşımın oluşum seyrine bakıldığında Antik Yunan ve Roma dönemlerinde temelini oluştuğu ve Hıristiyan Avrupa, Rönesans, Aydınlanma dönemi, Sanayi Devrimi dönemlerine uzanan bir serüveni izlemek mümkündür (Lewis, 2014, s.222).

Oryantalizm, sadece bilgi edinme yolu değil, Doğu'nun bilgisinin oluşturulmasının da bir yoludur. Uluç bunu şöyle vurgulamaktadır (2009, s.143);

Oryantalizm, Doğu dünyasını baskı altında tutmaya yarayan, çirkin Batı emperyalizmi tezgâhının temsilcisi, ifadesi değildir. Daha çok jeopolitik bilincin, araştırma metinlerine, estetik, iktisat, sosyoloji, tarih, filoloji metinlerine dağılımıdır. Yaratılıp kalıcı kılınan bir “çıkarcı” öbeğinin de işlenip inceltilmesidir... Psikolojik açıdan olgu, bir paronaya biçimidir ve farklı türden, söz gelimi normal tarih bilgisinden farklı bir bilgidir.

Oryantalizmin edindiği ve oluşturduğu bilgiler sayesinde Batı, üretimde kullandığı başta petrol ve doğalgaz olmak üzere pek çok hammadde ihtiyacını karşılamıştır. Daha önemlisi altın, gümüş gibi diğer maddeleri kolay ve ucuz yollardan temin etmiştir. Böylece sanayinin hammaddesi problemini bertaraf ederek gelişmenin önündeki engelleri kaldırmıştır (Çaycı, 2018, s.382).

2.1. Oryantalizm, sanat ve Osmanlı

Oryantalizmin Doğu'nun bilgisine sahip olma, bilgi üretme ve bilgiyi yayma aracı olarak kullandığı alanlardan biri de sanattır. Sanatın resim ve edebiyat alanlarını insanların bilinçaltında bir Doğu olgusu oluşturmak ve sömürgelerine gerekçe sunmak için en etkin bir biçimde kullanmışlardır.

Sanat alanında oryantalezmin ortaya çıkışının romantizme dayandığı görülmektedir. 19. yüzyıl Avrupa'sının en önemli sanat akımlarından biri olan romantizm, Doğu ile olan ilişkisi yönünden konuyla yakından ilişkilidir. Batılıların süratle teknoloji ve sanayi gelişimi karşısında duygusal sığınakları, hayallerindeki ideal dünyalar ve ülkelerinin geçmişteki görkemli zamanları, bu zamanları tekrar yaşayacakları gelecek zamanlar ve fantezilerini süsleyen Doğu ülkeleri olmuştur. Oryantalist edebiyat ve şiir örnekleri oryantalist ressamların da ilham kaynağı olmuştur. Realizmin etkin olduğu 1780 ve sonrası yetmiş yılla oryantalezmin başlangıcı olan Napolyon'un Mısır seferi tarihleri örtüşmektedir. Bu yıllar Batı'nın romantik hayallerini gerçekteşirmek umudu ile doğuya yöneliş yıllarıdır. Bu yönelişler sonundaki yaşantıları Avrupalı insanların hayalleri ile birbirini beslemiştir (Uluç, 2009, s.146). Byron, Chateaubriand, Theophile Gautier, Gerard de Nerval, Pierre Loti, Fromentin gibi şair ve yazarlar o dönemde Doğu'ya gitmiş, Victor Hugo ve Heinrich Heine gibi yazarlar ise Doğu'ya gitmeden düşlerinde bir Doğu hayali kurmuşlardır. Romantizm ile Avrupalı Doğu'yu tanıma imkânı bulmuştur. Aslında sanatçılar Doğu'da gerçekteşen değişimleri göz ardı etmekte, Doğu pitoresk bir coğrafya olarak

algılanmakta ya da algılanmak istenmektedir. Batılı romantiklerin aradığı Doğu esasında bir Avrupalı kurgusudur (Uluç, 2009, s.150). Bu dönemde Batılı sanatçıların resmettiği “Doğu” büyük ölçüde Osmanlı toprak sınırları içinde yer alan günümüzdeki Türkiye, Suriye, Mısır, Filistin, Lübnan, Kuzey Afrika kıyıları ve kutsal toprakları kapsamaktadır.

16. yüzyılda Batı ile Osmanlı arasındaki mücadele Akdeniz’i kontrol altında tutma şeklinde cereyan etmiştir. Bu yüzyılda Osmanlı’nın ilerleyişine karşılık verme çabasına düşen Batılılar en küçük ayrıntıları dahi resim sanatına aksettirerek resmi propaganda unsuru haline getirmişlerdir (Çaycı, 2018, s.234). Ressamlar Oryantalizme özellikle görsel katkı sağlayarak Doğu’nun bilinir hale gelmesinde görev almışlardır (Germaner ve İnankur, 1989, s.9). Bunu yaparken sanatçılar, her zaman gerçeklere bağlı kalmamış, kendi zihinlerindeki Doğu’yu da resimlerine yansıtmışlardır. Bu da sanatın, sömürgeci anlayışın Doğu’yu gelişmemiş ve geri kalmış olarak algılanmasına hizmet eden bir alan haline gelmesine sebep olmuştur.

Oryantalist resimler genellikle belli kalıpların oluşturulduğu Doğu kıyafetli, sarıklı figürlerin bulunduğu resimlerdir. Bunu yaparken amaç egzotik atmosfer oluşturmaktır. Oluşturulan bu düzenlemelerde ressamın Doğulu karakterleri gerçekte olduğu gibi yansıtmak konusunda bir çabasının olmadığı görülmektedir. Resim ve tiyatro alanlarında görsel sahneler oluşturulurken farklı Doğu bölgelerine ait kıyafetlerin motifleri alınmış ve hangi kültüre ait olduğuna bakılmaksızın sentezlenerek kullanılmıştır. Bu tür sahneleri Botticelli, Tintoretto, Veronese, Fre Angelico, Tiepolo, Filippo Lippi gibi sanatçıların eserlerinde görmek mümkündür (Yardım, 2018, s.38). Bu tür sahneler zihinlere öyle işlenmiştir ki bugün bile Doğu toplumları Osmanlı ya da diğer ülkeleri tanıtırken bu resimleri kullanmaya devam etmektedir.

Oryantalist ressamlar, Doğu kadınına ise erotik ve cinsel bir obje haline getirmiş ve bilinçaltında Doğu kadını cinselliğin bir simgesi haline gelmiştir. Yapılan resimlerde figürler genellikle hamam içi mekânlarda ya da harem sahnelerinde kullanılmıştır. Bu mekânlar o dönemde mahremiyet nedeniyle dışarıya kapalı olan, özellikle Batılıların bilmedikleri ortamlardır. Eserlerinde Doğu’yu konu edinen sanatçılarsa bu bilgiye sahip olmadan kendi hayallerindeki gibi sahneler resmetmişlerdir (İz Yılmaz, 2010, s. 13). Bu resimlerde ressamın Batı anlayışında kadın figürlerini bu tür mekânlarda aynen yapmaya devam ettikleri görülmektedir. Yani batı kadın figürlerini mekânlarla ve doğu motifleriyle doğulu kadın olarak takdim etmişlerdir. Oryantalist resimlerde kadın figürlerinin kullanıldığı sahnelerden biri de köle pazarları olmuştur. Bu sahnelerde Doğu’yu aşağılama ve kötüleme vurgusu yapmak adına kadınların tutsak olduğu, erkeklerin ise zorba ve vahşi karakterler olarak sunulduğu görülür (Çaycı, 2018, s. 230).

19. yüzyılda yapılan bu resimlerde kaynak olarak genellikle edebi metinler ve o dönemdeki gezginlerin Doğu’ya ait anlattıkları kullanılmıştır. Erotizm ve egzotizme dayanan Doğu imajı gerçekte hiç bağdaşmayan hayali bir doğu haline gelmiştir. Bazı ressamlar bu hayal dünyasını başkalarının tanımlarına göre işlemeye çalışmıştır (İz Yılmaz, 2010, s. 9). Bu çalışma şekli Jean Auguste Dominique Ingres (1780-1867)’in fırçasından çıkan “Türk hamamı” adlı ütöpik tablonun ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Resim 1). Fransız resim akademisi yöneticisi de olan Ingres’in bu tablosunda Doğu kadını erotikleştirilmiş ve Doğu denilince erotik bir kadın imajının oluşmasına sebep olmuştur.

Resim 1: Jean Auguste Dominique Ingres, Türk Hamamı, TÜYB, 110x110 cm, 1859-1863 (web)

Eğlence sahneleri de Doğu'yu tanımlayan unsurlar arasındaki yerini almıştır. Büyük oranda saray ve çevresini ihtiva eden eğlence sahnelerinin merkezini sultanlar almaktadır. Sultanların etrafındaki hizmetçiler bu kompozisyonun diğer figürlerini oluşturulmuştur. Eğlence tasvir eden çok sayıda ressam mevcuttur. Bunlardan biri de Charles-Amedee-Philippe Van Loo (1719-1795) 'dur (Resim 2). (Çaycı, 2018, s.237).

Resim 2: Charles Amédée Philippe van Loo, Sultan ve Sultanin ile kır şenliği, TÜYB, 45x56 cm. (Web)

Batı'nın hayal dünyasını meşgul eden diğer bir konu ise av sahneleridir. Doğu resim betimlemeleri arasında hayvan mücadele sahneleri oldukça rağbet görmüştür. Bu sahneler Osmanlı'dan başlayarak Çin'e kadar uzanan geniş bir coğrafyadan izlenimler ihtiva etmesi bakımından manidardır(Çaycı, 2018, s.242).

Doğu resimlerinde öne çıkan mimariye dair detaylar da önemli yere sahiptir. Doğu'nun mimari elemanları genel itibariyle sanat objesi olması sebebiyle cazibe unsuru haline gelmiştir. Mimariye bu kadar düşkünlüğün bir diğer sebebi de Doğu mimarisinin ötekine ait inanç ve yaşam tarzını ortaya koyması bakımından ilgi uyandırmasıdır. Bu durum Batı'nın alışık oldukları dışında karşılaştıklarına bir yadırgama, karşısındakine tepki veya şaşkınlığının dışavurumu olarak yorumlanabilir (Çaycı, 2018, s.242). İstanbul başta olmak üzere şehirlerin resmedildiği ve kent yapılarının Batı'ya aktarıldığı eserler

yapılmıştır. Bu dönemde İstanbul'da elçiliklerde bulunan ücretli sanatçıların yanı sıra “Boğaziçi Ressamları” diye isimlendirilen Carrey, Vanmour, Melling, Liotard, de Favray gibi sanatçılar şehir görsellerini eserlerinde konu edinmişlerdir (İz Yılmaz, 2010, s.11). Diğer Doğu kentlerini ise ressamlar değil bu bölgelere giden az çok resimle ilgilenmiş olan gezginlerin resmettiği görülür. Önceleri bu bölgelere ressamlar daha çok topografik ve askeri zafer sahnelerini resmetmek, belgelemek amaçlı gelmişlerdir. Mısır seferinden sonra Napolyon, Fransız sanatçıları siyasi görevler için göndermiştir. Fransa'nın Cezayir'i işgalini haklı göstermek için 1830'da Vernet'i gönderdiği görülür (Germaner ve İnankur, 1989, s.19).

Oryantalist resimlerin hiç de masum olmadığını Çaycı şu sözleriyle ortaya koymaktadır (2018,s.249);

Oryantalizmin oldukça yoğun bir biçimde kendini hissettirdiği dönem 19. yüzyıla rastlamaktadır. Bu süreç büyük oranda Doğu'nun/Osmanlı'nın yok edilme çabalarına denk geldiği dönem oluşu ile Osmanlı'yı tuvaline konu eden ressamlar arasındaki irtibat zikredilmeye değer bulunmaktadır. Sanatçıların icra alanı sanat sınırları dâhiline bağlı örnekler olmakla birlikte, sanat dışı yönelimlerin de işin içine dâhil edildiği zaman Doğunun çilesi bir kat daha katmerlenmiş demektir ki bu dönemde bu gelişmeler çok canlı bir biçimde yaşanmıştır. Dolayısıyla bu eylemlerin rastlantı ötesinde olduğu yaşanan gelişmelerle de ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Batılı yöneticiler o dönemde sanatçıları Doğu'ya gitmeleri yönünde cesaretlendirmiş ve desteklemişlerdir. Fransız sanatçılar askeri, diplomatik ve bilimsel görevlere bağlı olarak Akdeniz kıyılarına ve İran'a gönderilmişlerdir. İngilizler Mısır ve Filistin'e, Hindistan'a karayoluyla ulaşım yönünden büyük öneme sahip olması sebebiyle ilgi duymuştur. Görülüyor ki İngiltere ve Fransa'nın sömürge alanları oryantalist ressamların da çalışma alanlarıyla paralellik göstermektedir (Germaner ve İnankur, 1989, s.22). Adrian Dauzats (1804-1868), Fransızların Cezayir seferine Orleans Dükü'nün ordusu ile birlikte giderek Horace Vernet'i izlemiştir. Dauzats 1830'da resmi bir görevle Mısır, Suriye, Filistin ve Türkiye'ye ilk gezisini yapmıştır. Bölgesel mimarlık resimlerinin yanı sıra daha sonra kullanmak üzere çizdiği Doğulu portreleri, kıyafetleri, silahları ve folklorik eşyaları resimlerinde kullanmıştır. Yine 1831 yılında Baron Karl von Hegel'in bilimsel inceleme gezisi ile Yunanistan, Suriye, Lübnan, Filistin ve Mısır'a giden Prosper Marilhat, 24 ay Yakındoğu'da kalmıştır (Germaner ve İnankur, 1989, s.29).

17. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak İstanbul'daki yabancı elciliklerin imparatorluğun Batı'ya tanıtılmasında etkin rol oynadıkları görülmektedir. Paralı ressamlar getirterek İstanbul ve Osmanlı'yı betimleyen resimler yapmaları sağlanmıştır. Hem elçilik ressamları hem de gönüllü olarak gelen ressamların üzerinde durdukları konulardan biri de Osmanlı sınırları içerisinde bulunan tarihi kalıntıların olduğu alanlardır (İz Yılmaz, 2010, s. 18). Mesela, William Pars 1703'te Nicholas Revett'in Anadolu Helenistik kalıntıları araştırmalarına katılmıştır. Diğer bir örnek ise ressam aynı zamanda mimar olan Willey Reveley'in 1786'da Sir Richard Worsley'in Doğu gezisine katılmasıdır. Bu sanatçı “Museum Worsleyanum” adlı kitabı resimlemiştir. 1794-1803 yılları arasında Londra'da iki cilt olarak basılan bu kitapta antik kabartmalar, büst ve heykeller, değerli taşlar tanıtılmakta; bunların arka planında ise doğunun ünlü yöreleri yer almaktadır (Germaner ve İnankur, 1989, s.67). 1703'te Fransız elçisi De Furriol ile İstanbul'a gelen Van Mour da başka bir örnektir. Sanatçı Marmara, Adalar, Sarayburnu ve Boğaziçi gibi yerleri konu edinen resimler yapmıştır. Bunları resmederken de kendi yorumunu katarak betimlemelere gittiği görülmektedir (İz Yılmaz, 2010, s.45).

William Müller, 1843'te kazı çalışmalarının resimlenmesini isteyen Charles Fellows'un daveti üzerine Güney Türkiye'ye giderek 3 ay boyunca Likya bölgesindeki antik kalıntıları resimlemiştir. 1848-58 yılları arasında Mısır, Sina, Filistin, Suriye, Türkiye ve Arnavutlukta geziler yapılmış 1872'den 1874'e kadar

Hindistan ve Seylan'da yaşayan Edward Lear, kent görünümünün de yer aldığı manzaralar yapmıştır. David Roberts (1796-1864) Yakındoğu'ya giderek burada 11 ay kalmış, Sina Çölü, Mısır, Suriye, Filistin ve Lübnan'ı gezmiştir. Manzaralarında harabeleri etkili bir biçimde kullanan Robert, desenlerine dayalı yağlı boyalar da yapmıştır (Germaner ve İnankur, 1989, s.34).

Hem kendisi iyi bir Oryantalist hem de kendisinden önceki oryantalistlerle akademik anlamda çalışmış olan Arthur John Albert ise İngiltere'de oryantalizm merkezlerinde Arapça ve Farsça dersleri vermek suretiyle alana katkı sağlamıştır. Doğuya ait eserleri İngilizceye tercüme etmek suretiyle bilim âlemine hizmet etmiştir. Doğu-Batı denklemine hep şunu savunmuştur: "İngiliz hükümetinin hükümranlığının devamı ancak Doğu'yu bilmekle mümkün olacaktır". O dönemde Türkiye'ye gelen oryantalistlerin sayısının 10.550 olarak verilmiş olması bu alana ne kadar ilgi duyulduğunu göstermektedir (Çaycı, 2018, s.161).

Ressamların çalışmalarında birlik veya üslup bütünlüğü sorunları bulunmasına karşın tematik bağlamda birlikten söz etmek mümkün olmaktadır. Çünkü temanın merkezindeki Doğu, başta figür repertuarı olmak üzere, peyzaj çalışmalarına kadar büyük oranda aktarılmış durumdadır (İz Yılmaz, 2010, s.10). Ayrıca Doğu'nun fakirliği alın yazısıymış gibi takdim edilmekte ve bu takdim bir tür Batı'nın üstünlüğünü inşa edilme biçimine dönüşmüştür. Böylece fakirler ile zenginler arasındaki uçurum ifşa edilerek Batı'nın maddi ve moral değerleri yükseltilmiş olmaktadır (Çaycı, 2018, s.249).

Oryantalizmin önemli kurumları arasında müzeleri ifade etmek gerekmektedir. Batının belli başlı müzelerini öne çıkaran unsurlar arasında Doğu'nun paha biçilmez eserleri yer almıştır. Dünya ölçeğinde öne çıkan Louvre Müzesi, British Müzesi, Berlin Müzesi, Metropolitan Müzesi gibi örnekler; hep Doğu'nun suyuyla hayat bulan bahçeler durumundadır.

Tarih içindeki önemli sorunlardan biri Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesi ve buradan elde ettiği eserleri Louvre Müzesi'ne aktarmasıdır. Ayrıca Louvre Müzesi olarak teşekkül eden Kültür Merkezi'ndeki objelerin ya Piyalepaşa Camii'nin çinilerinden ya da Konya köşküne ait parçalardan oluştuğu görülmektedir. Çini örneklerini barındıran müzelerden biri de İngiltere'deki Victoria ve Albert Müzesi olmuştur. Sadece bu müzelerin depolarında 500 civarında Anadolu çinisinin yer alması, meselenin boyutlarını göstermektedir. Ayrıca içinde bulunduğumuz dönemlerde Irak'ın işgali ve Irak Milli Müzesi'nin yağmalanması ile yüzlerce eserin Batı'ya kaçırılışına tanıklık edildi. Hatta bu eserlerin taşınabilir objelerden oluşan örneklerinin Türkiye üzerinden gideceği adrese ulaştığı bilinmektedir. Sanat değeri taşıyan nadide eserler müzelere nakledilirken, belki bunlar kadar kıymete sahip yazma eserler de Batı kütüphanelerine nakledilmiştir. Bu yağma bütün hızıyla devam etmektedir. Doğuya ait olup da batıya intikal eden yazma sayısının 140.000 civarında olduğu düşünülürse bunun ne kadar büyük bir sömürü olduğu ortaya çıkmaktadır (Çaycı, 2018, s.160).

Hamdi Bey, hem Batı emperyalizminin yağmacı ve acımasız tecavüzlerine karşı, hem de yerel Arap nüfusunun cehaleti ve bağınazlığına karşı mücadele etmenin Osmanlıların asli görevi olduğunu anlamış ve şu tebligatta bulunmuştur: "*Sıkça tekrarlandığı üzere, böyle bir yağmacılığın sebebinin salt yöre halkının bağınazlığı olduğuna inanmak büyük bir yanılğı olacaktır. Şurası muhakkak surette anlaşılmalıdır ki gerek Müslüman gerekse Hristiyan nüfusun aşağı kesimlerinin bağınazlığı ve rüşvetçiliğinin altında yatan gerçek neden, bu ülkeye yerleşmiş olan ve büyük antika ticareti yapmaktan başka bir amacı bulunmayan yabancıların sürekli tahrik ve cesaretlendirmeleridir*" (Makdisi, 2014, s.298).

3. Postkolonyalizm ve postkolonyal teori

Kolonileşme ya da sömürgecilik sonrası olarak da adlandırılan postkolonyalizm, büyük batılı devletlerin hammadde tedarik etmek ve dünyanın dört bir yanındaki kaynakları ele geçirme isteğinin emperyalist dönemde devam ediş biçimidir. Bu ülkeler, 1945 İkinci Dünya Savaşı sonrasında ağır darbe alan sömürgeci tavırlarından vazgeçmek zorunda kalmıştır. Buna rağmen sömürgeci politikalarını gizleyerek, İkinci Dünya Savaşından sonra da farklı gerekçelerle meşru gibi gösterdikleri yollarla sömürgelerine devam etmişlerdir. İşte bu dönem “postkolonyal dönem” olarak adlandırılmıştır (Young, 2016, s.77-79). Özellikle 1970’lerde başlayan ve günümüzde de devam eden emperyal egemenliğin yeniden organize olmuş biçimidir. Burada yeniden organize diye bahsedilen şey Samir Amir’in “ekonomideki tek taraflı sermayenin mantığı” dediği ve politik alanlarda ise yeni dünya düzeni olarak adlandırılıp etkin bir biçimde diğer bölgelerdeki olaylara müdahalenin öngörüldüğü bir düzen oluşturmuştur. Bu düzen bir kez daha pekiştirilmiş ve diğer ülkelere empoze edilmiştir (Lazarus, 2014, s.160).

Bu yeni dönemdeki sömürgericilik anlayışı daha öncekine göre çok daha karmaşık bir süreci temsil etmektedir. Toplumsal, kültürel, ekonomik, siyasal, felsefi gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bir ülkenin bir başka ülke insan kaynaklarını kullanması, topraklarına hükmetmesi ve kullanıma açması sömürgecilik olarak adlandırılır. Postkolonyalizm ise sömürgeciliği de içerisine alarak geniş bir tanıma kavuşarak farklı boyutları da kapsamaktadır (Çıtak, 2014, s.564). Birinci ve ikinci dünya savaşlarından sonra bağımsızlık hareketleriyle birlikte sömürgeciliğin sona erdiği ve hukuki olarak böyle bir şeyin kalmadığı açıklanmıştır. Oysaki pek çok otorite dünyada sömürgeciliğin, kolonyalizmin devam ettiği konusunda hemfikirdir (Young, 2016, s.77).

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerinin sömürgeler üzerindeki gücünün azalması ve Amerika’nın gücünü artırıp yeni dünya gücü olarak ortaya çıkması dünya üzerindeki dengeleri değiştirmiştir. Sömürge iken bağımsız hale gelen ülkeler ile o döneme kadar sanayisi gelişmiş sömürgelerle zenginleşmiş ülkeler arasında büyük bir ekonomik eşitsizlik ortaya çıkmıştır. Buda pek çok yönden problem oluşturmuştur. Bu koşulların neticesinde “yeni sömürgecilik anlayışı” ortaya çıkmıştır (Young, 2016, s.118). Görüntüde bağımsızlıklarını ilan etse de bu ülkeler ekonomik yönden milli ve iktisadi olarak yeterli güce sahip olamamaları nedeniyle diğer güçlü ülkelere bağımlılıkları devam etmiştir. Bu da ülkelerin bulunduğu bölgedeki uluslararası siyasi kararlarda yeterli güce sahip olamamayı getirmiştir. Bu bölgelerde genellikle oraya ticari yönden egemen olan ülkeler ya da çok uluslu şirketler söz sahibi olmuştur (Kaya, 2017, s.657).

Batının Doğu üzerindeki baskın gücü günümüzde yaşanan olaylarda belirgin şekilde görülmektedir. Görüntüde bağımsız olmuş gibi görünen bu ülkeler aslında hiçbir zaman tam bağımsızlığa kavuşamamıştır. Aksine güçlü olan diğer sömürge ülkelerine ve özellikle Amerika’ya bağımlılıkları yoğunlaşarak devam etmiştir. Günümüzde Suriye, Filistin, Irak, Libya, Pakistan, Mısır, Afganistan, Latin Amerika ve Afrika ülkelerinin büyük kısmına bakıldığında geçmişteki sömürgeciliğin farklı şekillerde devam ettiği görülmektedir. Güç merkezleri değişmiş olsa da sonuçta sömüren tarafın Batı, sömürülen tarafın ise Doğu (gelişmemiş ülkeler) olduğu açıktır (Kaya, 2017, s.659).

Görüldüğü üzere sömürgeciliğin sona ermesi ve sömürülen ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmaları, Batı ve sömürülen ülkeler arasındaki güç dengesini değiştirmemiştir. “Yeni sömürgecilik” olarak adlandırılan bu yeni dönemde bağımsızlık hareketleriyle birlikte eleştirel düşünceler de ortaya çıkmış ve Batı’nın sömürgeci tavrını eleştiren düşünceler çoğalmıştır (Balcı, 2018, s.29). Bu düşünce biçimleri

“postkolonyal teori” kavramı altında toplanmıştır. Ortaya çıkan düşünceler temelde Batı ve Amerika’nın her yönden üstün görülmesini ve bu düşünce etrafında hareket edilmesini reddeder. Evrensel olarak kabul edilen normların ve öğretilerin aslında tüm dünyayı kapsayan bir yapıda olmadığı, sadece Batı ve Amerika kültür ve kriterlerine göre düzenlendiğinin üzerinde durur. Doğu kültürü, bilimi, sanatı ve tarihi ise yok sayılmaktadır (Rumelili, 2018, s. 211).

Postkolonyalizm farklı yaklaşımları bünyesinde bulundurmaktadır. Tek bir yaklaşıma indirgenememesinin sebebi ise kapsama alanının çeşitliliğinden kaynaklıdır. Tarih, felsefe, sosyoloji gibi pek çok alanı kapsar (Young, 2016, s.91). Bu yaklaşımlar İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bağımsız olan ülkelerin, sömürge ülkelerinin kendi kaderlerini çizmelerine engel olan hareketlerini açığa çıkarmakla ilgilidir.

Günümüzde dünyayı açıklamakta farklı teoriler geliştirilmiştir. Aynı zamanda geleneksel teorilerin geçerlilikleri de devam etmiştir. Postkolonyalizm yeni düzene getirdiği açıklamalarla realizm ve liberalizm gibi akımların açıklayamadığı konuları açıklayabilmiştir (Çıtak, 2014, s.565). Böylece bu alanda kendini bir akım olarak kabul ettirmiştir. Postkolonyalizme göre Batı Doğu’yu gelişmemişliği ile vurgularken kendisinin gelişmişliğini ön plana çıkarması yeni sömürgecilik planlarını harekete geçirmenin alt yapısını oluşturmaktadır. Batı’nın bütün alanlarda kendisini üstün görme çabası ileri ve gelişmiş bir toplum olduğunu ispatlamaktadır. Böylece geri kalmış ülkelere medeniyet götürme bahanesiyle her türlü müdahalesini meşrulaştırmaktadır (Young, 2016, s.82).

Postkolonyal teorinin araştırma alanları içinde Batılı teorilerin daha önce uygulanan sömürge anlayışını yeni dünya düzeninde yeniden nasıl kurguladıkları ve Batı’nın diğer dünya ülkeleri üzerinde egemen oluş biçimlerini ortaya çıkarmak vardır (Balci, 2018, s.27). Bu hegemonyalarını mantıklı hale getirmek için modernleşme, evrensel insanlık, gelişmişlik, kalkınma gibi kavramları ön plana çıkarmışlardır. Bu kavramlar açıklanırken Batı temelli kriterler belirlenmiş, ilkeler ve ahlaki değerler Batı’nın ölçütleriyle açıklanmıştır. Tüm uluslar için de bunlar ölçüt olarak belirlenmiştir. Doğulu ve yerli olarak tanımlanan toplumların değerleri ise yok sayılmıştır (Çıtak,2014,s.567). Postkolonyalizm, bağımsızlığını ilan etse de tam anlamıyla kalkınamayan ülkelerin yaşadığı sorunların Batı’nın bu ülkeler üzerinde yaptığı kurgulardan kaynaklandığı düşüncesini temel alır (Young, 2016, s.81).

Postkolonyalizmin ortaya çıkış sürecine bakıldığında postmodernizmle paralellik gösterdiği görülür. Aynı konular üzerinde sorgulamalar yapmışlardır. Her ikisinin de başındaki “post” eki “süreklilik ve kopukluk” manalarını ifade etse de, asıl kullanıldığı anlam “devamlılık”tır. Yeni biçim ve hal almış sömürgeci uygulamaları işaret eder. Postkolonyalizm kavramı üzerinde ilk çalışma yapanlar Samir Amin, Anwar Abdel Makel, C.L.R.James gibi düşünürlerdir (Kaya, 2017,s.657).

Rumelili’ye göre postkolonyalizmin üç farklı düşünce doğrultusu vardır (2018, s.213):

Bunların ilkinde postkolonyalizme batı anlayışı dışından yaklaşan ve bugüne kadar önemsenmemiş, yok sayılmış düşüncelerin dikkate alınması ve İngiliz edebiyatında bu düzenin yeniden yorumlanması vardır. İkincisinde kolonyalizmin yalnız Batı’nın değil dünyanın başka bölge devletlerinin de uyguladığı yöntem olduğunu vurgulanır. Bu dönem sömürülen ülkelerin özgürlük çabaları sonucu koyonyalizm geride kalarak tarihteki yerini almıştır. Bu akıma göre günümüzde de devam eden Doğu-Batı kimlik farkının oluşumu ve karakter bütünü gösterir. Bu oluşum sömürge ve sömüren ülke insanı kontrastı üzerinden anlamlandırır. Sömürgeye karşı tavrı sebebiyle sömürülen ülke kültür değerlerinin ve insan kimliğinin orijinalerinden araştırılıp tanıtılmasını öngörür. Üçüncü akımda ise yapı sökümcü tavırlar ön plandadır. Ben ve öteki kimliği zıtlık kavramına ve direnç doğuracak yeni kültür keşfi ve geliştirilmesi düşüncesine soğuk bakar. Araya kesin sınırlar çizdiği karşı tarafı tamamen yok sayan bir ilişki olarak düşünülmeyen kolonyalizm diğer akımlardan farklı olarak bu kimliklerin birbirini oluşturduğunu, etkileştiğini ve heterojen bir yapı oluşturduğunu savunur.

3.1. Postkolonyal anlayışta sanat:

Postkolonyalizmde sömürge anlayışını insanların zihninde meşru ve haklı gösterme ve onaylatma yollarından biri de sanat olmuştur. Batı'nın bu gibi eylemlerle amacı Doğu topluluklarının değer yargılarını ve kültürel bağlarını zayıflatmak, kontrol edebilmek ve hatta yok etmek olmuştur. Bu eylemlerle hedeflerini gerçekleştirebildikleri görülmektedir. Toplumlar kendi kültürlerine yabancılaşmış, kültürler arası melezleşme artmıştır. Bunların sonucunda da Doğu Batı'nın gölgesine girmiş ve tepkisiz bir hale getirilmiştir. Değerlerinden ve kültüründen uzaklaştırılan Doğu amaçsızlaştırılmış, tarihi unutturulmuş, pasif hale getirilmiştir. Üzerinde plan yapılan ve uygulanan bu toplumlarda yaşayan insanlar bu eylemlerden doğrudan etkilenenler olmuşlardır. İnsanlarla iletişimi ve etkileşimi sağlayan etkenlerin içinde önemli bir pay ise sanata ait olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bazen toplumları yönlendirebilmek için açıktan, bazen de dolaylı olarak sanata yön verilmiştir. Sanat ve sanatçı bu amaç içinde aktif bir role sahiptir. Bu tarih boyunca böyle olmuştur (Kaya, 2017, s. 662).

Postkolonyal dönemin sömürgeci eylemlerini haklı gösterme ve bu yönde fikri olarak bir altyapı oluşturulmasında sanat dallarından özellikle "sinema" önemli bir yere sahip olmuştur. Batı'nın Doğu'ya bakış açısını son zamanlarda gösterime giren savaş filmlerinde açıktan ya da dolaylı bir şekilde görmek mümkündür. Batı ve Amerikan filmlerinin ana teması genellikle Batı değerlerinin üstünlüğü, kendisinin dışındaki kalan toplumlara özgürlük götürmek, kalkındırmak, onları kurtarmaktır. Doğu ise barbar, özgürleşmek için Batı'ya muhtaç, yardıma ihtiyacı olan olarak empoze edilmektedir. Yani iki dünya vardır. Bu dünyaların arasındaki fark vurgulanmakta ve Batı'nın üstünlüğü bilinçaltına yerleştirilmektedir. Büyük İskender, 300 Spartalı, Cennetin Krallığı, Truva, Yüzüklerin Efendisi gibi filmler incelendiğinde, bilinçaltını etkilemeye yönelik düşünceler daha iyi anlaşılacaktır. Bu gibi filmlerde öteki, yabancı, kültürel üstünlük gibi temaların çok iyi işlendiği ve postkolonyal tavırlarla hareket edildiği açıkça görülmektedir (Çıtak, 2014, s.563).

Ticaretin küresel bir hal alması, ulaşım araçlarının çeşitlenmesi ile ulaşımın gelişmesi, iletişim ağlarının gelişmesiyle bilginin hızlı iletililebilir hale gelmesi ve haberleşmenin hızlanmasıyla küresel bir dünya düzeni oluşmaya başlamıştır. Bu gelişmeler Batı dünyasının elinde şekillenerek kendi çıkarları doğrultusunda dünyayı şekillendirmek için etkin bir şekilde kullanılmıştır. Teknolojinin gelişmesi ve bilginin hızla yayılabilir olması Batı'nın kendine ait söylemlerinin yayılmasının hızlandırmıştır. Bu söylemlerle Doğu olarak tanımlanan geçmişin sömürge topluluklarının ilkel, aşağılık, barbar oldukları; Batı'nın ise bu toplumlara yönetim, ticari, ahlaki ve kültürel katkılarda bulunmak gibi gerçek olmayan amaçlar vurgulanmaktadır (Young, 2016, s.249). Temelde amaç ise ham madde ve değerli kaynakların ele geçirilmesi, koloni üzerinde hâkim olan ülkelerin büyümesi ve iç politikada güçlü kalabilmektir. Böylece İkinci Dünya Savaşı öncesinde sömürgeleşen ülkeler, yenedünya düzeninde de sömürgeleştirilme saldırısına maruz kalmıştır. Sanat, kültür, ticaret ve pek çok alanda yapılan neokolonyalizm de denilebilecek bu post kolonyal eylemler Batı'nın üstünlük sağlayabilmesi ve bunu kamuoyuna kabul ettirmesi içindir (Çıtak, 2014, s.569).

Bütün bu söylemler oryantalist dönemde resim ve edebiyat alanında etkili bir şekilde kullanılırken postkolonyalizmin araçları ise teknolojinin gelişmesiyle daha çok sinema, televizyon, reklam sektörü ve sosyal medya olmuştur.

3.2. Postkolonyalizmin ekonomik sömürgeleştirme yolları:

Postkolonyal düzenle gerçekleştirilen eylemler, uygulayan taraf açısından hiç bir zaman sorumluluk gerektirmemekte, sömürge durumunda olan taraf içinse telafisi zor hatta geri dönüşü olmayan sonuçlara sebep olmaktadır. Ekonomik olarak gerçekleştirilen eylemlerde de bu etki görölmektedir. Mesela İMF yeniden yapılandırma, ekonomik paketler gibi söylemlerle özellikle Ortadoğu’da ekonomileri çıkmaza sokmuş ve ölkeleri kendisine bağlı hale getirmiştir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra bu uygulamaların sonuçları acı bir şekilde ortaya çıkmıştır. 11 Eylül saldırısı bu acımasız eylemlerin gerçekleşmesinde büyük etken olmuştur. Devlet yöneticilerinin söylemlerinde bu acımasız tavrı görmek mümkündür. 1990 yıllarından beri kültür-sanat ve ekonomi yönünden ele alınan postkolonyal tavırlar bu eylemlerle birlikte alanını genişletmiştir (Kaya, 2017,s.658).

Postkolonyal dönemde sömürgeci olan devletlerin yönetimde söz sahibi olan seçkin sınıfları da kendi çıkarlarını korumak adına iktisadi yöntemler kullanmışlardır. Teknoloji ve uluslararası ticaretin imkânlarını iyi yöneterek dünya piyasalarında bir denetim sistemi kurmuşlardır. İMF ve Dünya Ticaret organizasyonu gibi dünya ekonomi devleri de bu sistemin içindedir (Chibber, 2016, s.69).

3.3. Günümüzde postkolonyalizm

Postkolonyalizm günümüzde de devam etmektedir. Batı kendi ekonomik modelleri ile tüm ölkeleri denetim altında tutmakta, kültürel ve askeri gücünü de devreye sokarak çıkarlarını korumaktadır. Bu etkilere Arap Baharı, 1907-08 küresel ekonomik buhranlar sırasında Ortadoğu’daki ayaklanmaları onaylayan Amerika ve Avrupa’daki gösterilerdeki pankartlarda ve sonrası yıllarda yaşanan pek çok gelişmede tanıklık etmekteyiz (Chibber, 2016, s.444). Batı kendi gürhündeki ölkeleri demokrat, gelişmiş ve ağdaş değerlere sahip gösterip diğer ölkeleri bunun zıddı yani diktatör, ekonomik ve kültürel yönden geri kalmışlık içinde göstermektedir. Bu, kendisini ötekiler için bazı değerleri öğretebilme yetkisine sahip olma yerine koymasıdır. Buna politikacılar, bilim insanları ve ekonomistler katılmaktadır. Çünkü söylemlerine göre insan hakları evrenseldir ve her insanın hak ve özgürlükler açısından buna sahip olma hakkı vardır (Williams, 2014, 128). Bu, sömürü düzenini devam ettirirken Batı’nın kullandığı silahlardan biridir. İnsanların hak ettiği bu düzenin gerçekleşmesi için yaptığı askeri müdahale ve ekonomik yaptırımlar gerçekte bu amaladır. Somali, Irak, İran örneklerinde gördüğümüz gibi.

Batı kendini tüm dünya medeniyetlerinin gelişiminde en büyük pay sahibi olarak göstermektedir. Bu kanaat Batı kaynaklı sömürge tavırlarının daha ileri seviyede devam edeceği anlamına gelmektedir (ıtak, 2014, s.566-567).

Geçmişte varlığını ve gücünü sürdürmek için diğer devletler üzerinde hâkim güç olma düşüncesi Batı için hala geçerliğini korumaktadır. Geçmişte sömürge olarak hâkim olduğu ölkeler üzerinde günümüzdeki uygulamalarına bakıldığında makul, mantıklı girişimlerde buldukları, ticaret yaptıkları, insani değerlere göre hareket ettikleri gibi açıklamalar yapmaktadırlar. Oysaki olayların sonuçları incelendiğinde sömürge mantığından hiçbir zaman vazgeçemedikleri görölmektedir. Sadece geçmişte açıktan yapılan eylemler günümüzde meşru bir zeminde uygulanarak üstü kapalı bir şekilde devam etmektedir (Williams, 2014, 128). Batı’nın kendi dışındaki toplumlara kendinden aşağı, ilkel, medeniyetten uzak olarak görmesi değişmemiştir. Bütün çabası bu düşüncesini dünya kamuoyuna onaylatmak ve toplumlara yapacağı müdahaleleri haklı bir temele oturtmaktır. Bu konuda uyguladığı politikalarda da başarılı olduğu görölmektedir. Sömürge döneminde bu toplumlar “barbar, ilkel” olarak

isimlendirirken bugün ise bu kavramların yerini “geri kalmış, terörist toplumlar” almıştır. Günümüzde yaşananlara bakıldığında sadece kavramların değişmiş olduğu, temelde aynı manaları vurguladığı görülmektedir. Batı’ya göre bu terörist toplumlarla mücadele edilmeli, zorla da olsa bu toplumlara özgürlük, modernlik, demokrasi götürülmelidir (Çıtak, 2014, s.570).

Diğer vurguladığı bir konu da bu toplumların ellerindeki kaynakları yeteri kadar verimli kullanamadığıdır. Batı bu kaynakları tüm insanlık için en verimli şekilde kullanabilecektir (Young, 2016, s. 31). Bu düşüncelerin tüm dünyada kabul görmesi amacıyla insanların bilinçaltına yerleştirme çabası içine girmiştir. Bunun içinse daha önce değinildiği üzere sanatın kollarını aktif bir şekilde kullanmıştır. Bu düşünceleri insanların bilinçaltına öyle işlemeyi başarmışlardır ki bağımsızlığını alan ülke toplumları bile özgürleşmenin ve kalkınmanın Batı ile yakın olmaktan, onlar gibi olabilmekten geçtiğini düşünmektedir. Kendi değerlerini aşağılık görüp Batı değerlerini üstün görmeye başlamışlardır. Batı’nın askeri ve siyasi müdahalesinden kurtulan bu toplumlar günümüzde ise kültür, sanat, sosyal yaşam, teknoloji, sanayi gibi alanlarda baskı altındadır (Çıtak, 2014, s.570). Bu alanlarda kontrolü elinde tutan Batı, askeri ve siyasi müdahaleler için de bu kozları kullanmaktadır. Bunun örneği Irak, Suriye, Libya gibi Doğu ülkelerinde görülmektedir.

4. Amerikan Barış Gönüllüleri örneğinde Türkiye’de postkolonyalizm:

Batı postkolonyal tavrını etkinleştirmek için birçok yol kullanmıştır. Bu yollardan biri de geri kalmış, geliştirilmeye ihtiyacı olan topluluklar olarak gördüğü ötekilere (Doğu’ya) yardım eli uzatmaktır. Özellikle gönüllü kuruluşlar aracılığıyla maddi, sağlık, eğitim vb. alanlarda etkili olmuş, gizil olarak da kendi sömürge politikalarını insanların bilinçaltına yerleştirmeyi amaçlamışlardır. Bu gönüllü kuruluşların Amerika’da uzun zamandır varlığı bilinmektedir. Amerika tarihine bakıldığında emellerine ulaşmak için gönüllü yardım kuruluşlarını araç edindikleri örnekleri görmek mümkündür. 19. yüzyılda misyonerlik hedeflerine ulaşmak için bu yolları kullanmışlardır.

Pek çok ülkede kolej okulları açarak hem dini yayma hedeflerini hem de Amerikan kültürünü bu ülkelerde yaymayı hedeflemişlerdir. Bunu ilkelik, geri kalmışlık, medeniyetten uzak yerlere medeniyet ve uygar bir din götürme inancıyla yapmışlardır. Çünkü kendisi bu dünyada en medeni, özgürlükçü ve güçlü devlettir. Bu gücünü de bunlardan mahrum olan ülkelerle paylaşmaktadır. Dünya kamuoyuna sunduğu bu gerekçeyi insanların bilinçaltına yerleştirmek için elinden geleni yapmaktadır.

İkinci Dünya Savaşından sonra da Amerika’nın eylemleri değişse de temelde amacı hep aynı olmuştur. Bu dönemde ise gelişmemiş ülkeleri komünizme karşı korumayı amaç edinmiştir (Soysal, 2015, s.113). Böylelikle diğer ülkelerin uluslararası alanda kendi yanında olmaları hedeflenmiştir. Bu süreçte yardım organizasyonlarını kullanarak hedeflerine ulaşmaya çalışmıştır.

Yardım örgütleri aracılığıyla bu ülkelerin ihtiyaçlarını kendi isteği doğrultusunda yönlendirmek ve ekonomik, sosyal kalkınmalarını biçimlendirme konusunda etkinliğini arttırmayı amaçlamıştır (Soysal, 2015, s.114). Bu yardım kuruluşlarının en etkinlerinden biri Amerikan Barış Gönüllüleri örgütü olmuştur. Örgütü 1961’de o dönemin Devlet Başkanı Kennedy, ABD’yi dünya siyasetinde yeniden güçlendirmek amacıyla kurmuştur. Amacına ulaşmak için bu örgüt aracılığıyla gelişmemiş ülkeler hakkında bilgi toplamak, bu ülkelere ABD’yi tanıtmak ve kalkınmaları için vasıflı işgücü yetiştirmesine katkıda bulunmak gibi hedefler sunmuştur. Amerika bu amaçlar doğrultusunda az gelişmiş ülkelere gönüllüler göndermiştir. Bu gönüllüler hem gittikleri toplumlarda Amerika’ya karşı kuşku ve güvensizlik

duygusunu giderecek hem de o ülkedeki ihtiyaç duyulan insan gücünün yetiştirilmesi ve teknolojik imkânların artırılmasına katkıda bulunacaktır. Anlaşmalar iki tarafın istekleri doğrultusunda yapılmış.

Gönüllüler yanlarında Amerika'ya ait ürünler götürmüşler, Amerikan zevkini tanıtmışlardır. Böylece Amerika kendisine yeni Pazar alanları oluşturmuştur. Tüm bunların yanı sıra bu bölgelerdeki siyasi gelişmeleri yakından takip etmek ve analiz yapma imkânı bulunmuştur. Sosyal ve kültürel alanda da veri toplamak adına iyi bir imkân oluşturmuştur. Buldukları bölgelerin en uç yörelerine kadar ulaşabilmişlerdir. Asya, Afrika, Ortadoğu ve Latin Amerika bu faaliyetleri yürüttükleri bölgelerdir (Akbaş, 2006, s.88-89).

Kurulduğundan beri 138 ülkede faaliyet gösteren bu örgütün en yangın hizmeti İngilizce eğitimi olmasının yanı sıra pek çok alanda da hizmet vermektir. Eğitim alanı örgütün amaçlarına ulaşmada kullandığı en etkin alan olmuştur. Bu sayede faaliyet gösterdikleri toplumların her alanına ulaşabilmiş, bir toplum hakkındaki bilgiye erişmeleri kolaylaşmış, hem de Amerika'yı toplumun en genç kitlesine en iyi şekilde tanıtabilmişlerdir.

Bir Barış Gönüllüsü olan Jonathan Pool İngilizceye verilen önemi şu şekilde anlatmaktadır (Akbaş, 2006, s.91):

“En etkili sömürge araçlarından birisi dildir. Çünkü İngilizce bilen Amerikan radyo ve basını takip ederek propagandaya açık hale gelir. Dil ile İngiliz Amerikan siyasetini benimseme ve mallarını satın alma başlar. Beyin göçünü sağlar. Bir insanın konuştuğu dil, o insanın düşünce ve davranışlarını etkiler. Bir yabancı dili öğrenip kullanan kişi yavaş yavaş o milletler gibi düşünmeye başlar.

Barış gönüllülerinin Türkiye'ye gelişi ise 1962'den itibaren olmuştur. İkili anlaşmalarda 1962-1971 yılları arasında 1460 gönüllü ülkemizde bulunmuştur (Eşel, 2016, s.96). Bunların 200 civarı köylerde ve kasabalarda görev yapmıştır. Geri kalanlar ise il merkezlerinde bulunmuştur. Anlaşmada Trakya hariç Ege, Akdeniz, Marmara ve İç Anadolu'da faaliyet yürütmelerine izin verilmiş olsa da bu bölgeler dışında kalan yerlerde de gönüllülerin buldukları görülmüştür. Öyle ki, Hakkâri ve Bingöl dışında kalan bütün illerde görev yapmışlardır.

Gönüllülerin yüzde 67'si İngilizce öğretmeni olarak görev yaparken bunun dışında çocuk bakımı, ev ekonomisi, sağlık, kırsal ve kentsel kalkınma, turizm gibi alanlarda da çalışmışlardır (Eşel, 2016, s. 96). İngilizce öğretmeni olarak görev yapan 454 gönüllü üzerinde yapılan bir ankete göre, Türk eğitimine katkıda bulunmak amacıyla yüzde 38 oranında ulaştıklarını bildirirken, Türk halkını tanımak ve anlamak amacıyla yüzde 97, Amerika hakkında halkı bilgilendirmek amacıyla yüzde 82 oranında başarılı oldukları bilgisine ulaşılmıştır (Akbaş, 2006, s.94). Bu da Pool'un görüşleri doğrultusunda hareket edildiğini ispatlar nitelikte bir durumdur.

Türkiye'de faaliyet gösterdikleri son yıllarda gönüllüler hakkında bazı söylentiler ortaya çıkmıştır. CIA adına veri elde ettikleri, misyonerlik faaliyetleri gerçekleştirdikleri, emperyalizme hizmet ettikleri gibi bir takım eleştirilere muhatap olmuşlardır. Bu eleştirileri destekleyen eylemlerin varlığı dikkat çekmektedir. ABD Büyük Elçiliğinde her hafta ya da iki haftada bir gönüllülerin toplandığı, yaptıkları faaliyetler hakkında bilgi verdikleri görülmektedir. Bu faaliyet de ABD'nin postkolonyal düzen içinde güç kazanmak için öteki olarak gördüğü toplumlar hakkında detaylı bilgi sahibi olma amacıyla hizmet etmektedir. Yani oryantalist dönemde seyyahlar, ressamlar ve yazarlarla yapılanın günümüz koşullarına uyarlanmış biçimidir diyebiliriz.

Sosyal, 1966 yılında yapılan bir araştırma ve sonuçlarını şöyle aktarmaktadır (2015, s.125):

<p>Adres RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p>Address RumeliDE Journal of Language and Literature Studies Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714 e-mail: editor@rumelide.com, phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>
---	---

Barış Gönüllüleri ve ODTÜ'nün birlikte yürüttüğü bir projede görev alan bazı öğrenciler, Barış Gönüllüleri ve faaliyetleri hakkında bir takım gözlemlerde bulunmuşlardır. Gönüllülerin resmi makamlar ve köylü ile olan ilişkilerini incelemişlerdir. Öğrencilere göre bu gönüllülerin asıl amacı, köylüler ile idari makamlar hakkında bilgi toplamaktır. Yine bu öğrencilere göre Barış Gönüllüleri, köylerde otoriteye sahip muhtar, aza, zengin, ağa ve imamların köylüler üzerindeki tesir derecesini inceleyerek hazırladıkları raporları Barış Gönüllüleri Teşkilatına vermektedirler. Öğrenciler bu raporların Barış Gönüllüleri Merkez Örgütü tarafından istendiğini ve incelenmesi istenen hususların gönüllülere ayrıntılı şekilde bildirildiğini dile getirmişlerdir. Barış Gönüllüleri ise bu raporların, Türkiye'nin gerçeklerinin ortaya koyma ve sorunlarına çözüm bulama nedeniyle hazırlandığını ve bu açıdan önemli olduğunu söylemiştir.

Bu yıllarda Türkiye'de görev yapan gönüllülerden bir kısmının Amerika'ya döndükten sonra Türkiye hakkında kitaplar ve makaleler yazdıkları tespit edilmiştir. Burdur'da ve Ankara'da görev yapmış olan Doktor Paul J. Magnarella bunlardan biridir. Susurluk'ta araştırmalar yapmış, kültürel antropoloji üzerine çalışmıştır. Türk aile yapısını incelemiş, toplumun farklı kesimleriyle görüşmeler yapmış, modern hayat tarzının Anadolu kültürü üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu konularda kitaplar ve makaleler yazmıştır. Eva Macmaster, Ginger Tylor Saçhoğlu, Joanne Omang, Tom Brosnohan, Kent Haruf, Gordon Tylor, Judy Wandschneider, James M.Kouzes ve Tom Turner da bu dönemde gönüllü olarak Türkiye'de bulunan yazarlardandır. Bu tür faaliyetler Amerika'nın gönüllü gönderdiği 138 ülke kaynağından en doğru şekilde veriler elde etmiştir. Yani yardım götürdüğü ülkeden daha çok kendisine fayda sağlamıştır (Akbaş, 2006, s.95-96).

Amerikan barış gönüllülerinin ABD'nin imajını dünyada olumlu yönde değiştirme faaliyetlerinin yanı sıra ülkelere döndükten sonra da bir takım görevler üstlendikleri görülmüştür. Türkiye'de görev yapmış Barış Gönüllüleri'nin üniversitelerde çeşitli disiplinlerde ve ABD Dışişlerinde ya da ABD ticari kuruluşlarının Türkiye masalarında "Türkiye uzmanı" olarak yer almışlardır (Eşel, 2016, s.200).

Erboz ve Soydan Amerikan Barış gönüllüleriyle ilgili şu çarpıcı çıkarımı yapmaktadırlar (2009, s.15);

...Bugün sıkça ismi anılan Büyük Ortadoğu Projesi, Genişletilmiş Ortadoğu Projesi ya da Büyük İsrail Projesi gibi Ortadoğu ve etrafını siyasi ve fiziki açıdan yeniden yapılandırmaya yönelik planların altında Barış Gönüllüleri Projesinin ve bunun ötesinde bu proje kapsamında Ortadoğu Bölgesine gelen ve çalışmalar yapan insanların elde ettikleri bilgilerden oluşan veri tabanının revize edilmesine yönelik çalışmalar bölgedeki çeşitli ülkelerde, özellikle de Orta Asya'daki ülkelerde devam etmekte..

Barış Gönüllüleri Türkiye'ye geldikten sonra Türkiye'de de siyasal çalkantılar ve terör belası ile uğraşmış, sonuçta askeri darbeler ve siyasal istikrarsızlık meydana gelmiştir. 12 Eylül sürecinde yaşananlar ve 1980 sonrasında Türkiye'deki Türk-Kürt, Alevi-Sünni çatışmasının nedenleri yıllardır kamuoyunda tartışılmaktadır. Kamuoyunun bir kısmı bu çatışmaların toplumsal iç dinamiklerden kaynaklandığını ifade ederken diğer bir kısmı ise bu tür çatışma senaryolarının dış mihraklar tarafından ülkemize getirildiğini iddia etmektedir. Üçüncü bir görüş ise, her iki nedenin de Türkiye'deki iç istikrarı bozmak amacıyla faaliyette olduğunu söylemektedir. Ancak Barış Gönüllüleri olayıyla ilgilenmiş araştırmacı ve yazarlar, Türkiye'deki mevcut sosyal çatışmaların ve etnik ayrımcılığın temelinde Barış Gönüllülerinin ülkemizde yapmış olduğu çalışmaların yattığını belirtmektedirler (Erboz ve Soydan, 2009, s.26).

Barış Gönüllüleri çalışmalarının amacının temelinde sosyal bilinçaltının bir şekilde ele geçirilmesi olduğu görülmektedir. 20. yüzyıl sonlarında giderek dev bir sektör haline gelen tüketim sektörü ve onun en büyük pazarlayıcısı konumunda olan sinema tartışmalarında bu noktanın üzerinde ayrıntılı olarak durulmaktadır. Ancak tüketimin dev bir pazar haline gelebilmesi ve ABD'nin kültür ürünlerinin pazarlanması süreci aynı zamanda stratejik çıkarların bölgesel ve küresel olarak hayata geçmesiyle ortak

bir paydada düşünülmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin kültürde açık bir pazar haline gelmesinde ise Barış Gönüllülerinin yaptıkları çalışmaların etkisinin olmadığını söylemek zor görülmektedir (Erboz ve Soydan, 2009, s.100).

Öte yandan Barış gönüllülerinin çalıştığı birçok ülkede sosyo-ekonomik durumun bugün bile düzelmemiş olması dikkat çeken noktalardan birisidir. Siyasi istikrarsızlıkların baş göstermesi, finansal krizler sonucu sağlanan kredi olanaklarının geri ödenmesi sürecinde yaşanan krizler, ülkelerin bütün alanlardaki istikrarını etkilemektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Barış Gönüllülerinin idealize edildiği noktada bu ülkelerin toplumlarına yeterli derecede katkıda bulunamadıkları ortaya çıkmaktadır (Erboz ve Soydan,2009, s.116).

Barış Gönüllüleri ile ilgili elde edilen bu bilgiler ışığında, Barış Gönüllülerinin de oryantalizm ve postkolonyalizmin "bilgi güçtür" ilkesine hizmet ettikleri görülmektedir. Yardım götürme, kalkınmaya destek olma gibi görünürdeki hedeflerle, içerisine girdikleri toplumların dinlerini, kültürlerini, sosyal yaşamlarını, toplumsal hassasiyetlerini, toplum üzerindeki güç odaklarını tespit etmişlerdir. Günümüzde Batı'nın Doğu olarak ötekileştirdiği toplumlarda bu elde edilen bilgiler ışığında nasıl karışıklıklar çıkarıldığına ve Batı'nın kurtarıcı vasfıyla buralarda nasıl rol aldığına herkes şahit olmaktadır. Sonuçta ise Doğu Batı'nın sömürgesi olmaya devam etmektedir.

5. Sonuç

1945 İkinci Dünya Savaşı'na kadar Batı kendi dışındaki toplumları ötekileştirerek kendini üstün ve dünyanın merkezi olarak göstermiştir. Bu toplumları ise kendisinin varlığını sürdürebilmesi için kaynaklar olarak görmüştür. Sömürge politikalarını Doğu topluluklarında uygulayabilmek için ise oryantalizmi kullanmıştır. Bilgiyi diğer topluluklara karşı güce dönüştüren Batı, oryantalizm sayesinde Doğu'nun bilgisine sahip olmuş, bu bilgileri işlemiş ve Doğu'yu kendi menfaatleri doğrultusunda kullanabilmek için bu bilgiyi kendi istediği biçimde şekillendirmiş ve yaymıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı toprakları içerisinde bulunan birçok Doğu toplulukları üzerinde oryantalizm özellikle resim ve edebiyat sanatları üzerinden uygulama alanı bulmuştur. Bu faaliyet sonucunda Batı kendisini çağdaş, uygar, medeni; Doğu'yu ise barbar, vahşi, aşağı vb. vasıflarla tanımlamıştır. Aynı zamanda oryantalizm sayesinde Doğu'nun kaynaklarını, zenginliklerini, değerlerini yani "bilgisini" keşfetmiştir. Bu faaliyetlerin buraları medeniyete kavuşturma, terbiye etme, uygarlaştırma gibi vaatlerle sömürge elde etme girişimlerine hazırlık olduğu görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşından sonra sömürge durumundaki ülkelerin bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle birlikte sömürgeciliğin sona erdiği iddia edilse de Batı bu amacından hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Yeni ortama uygun, yeni anlayışlarla gizliden gizliye sömürgecilik anlayışına devam etmiştir. İşte bu,1945'ten sonraki Batı'nın oryantalist tavrının farklı yollarla devam ettiği düşüncesi postkolonyalizm olarak adlandırılmıştır. "Postkolonyal teori" olarak da dünyada Batı'nın bu oryantalist ve postkolonyal tavrına karşı söylemler yükselmiştir.

Sanat, sömürgeleştirmeleri bilinçaltında kabullendirmede ve bunun zeminini hazırlamada başrolde olan alanlardan biri olmuştur. Oryantalizmde resim ve edebiyat üzerinden yapılan bu meşrulaştırma, postkolonyal dönemde teknolojinin gelişmesiyle sinema, televizyon ve internetin devreye girmesiyle birlikte sosyal medya ile yapılmaya başlanmıştır. Son zamanlarda çıkan pek çok film, Doğu'nun Batı gözünde nasıl görüldüğünü bazen dolaylı bazen de doğrudan göstermektedir. Doğu ve Batı arasında uçurumlar olduğu; Doğu'nun ilkel, barbar olduğu ve medenileştirilmesi gerektiği; Batı'nın üstünlüğü

diğer ülkeleri kalkındıran ve özgürleştiren olduğu gibi mesajları insanların bilinçaltına yerleştirmekte kullanmışlardır.

Batı'nın sanat başta olmak üzere pek çok unsuru kullanarak yürüttüğü faaliyetlerle sömürgecilik anlayışını meşrulaştırdığı görüşü postkolonyalizmin temel düşüncesidir. Uluslararası anlaşmalara, yüzyıllarca süren mücadelelere ve verilen sözlere rağmen sömürgeciliğin ve emperyalizmin görünmez eli hala dünya genelinde birçok devletin üzerindedir. Özellikle son yıllarda Irak, Libya, Mısır, Suriye gibi ülkelerin yaşadıklarında bu oryantalizm ve postkolonyalizmin sonuçlarını görmek mümkündür.

Amerikan Barış Gönüllüleri örneğini ise Batı'nın yeni gücü ABD'nin postkolonyal tavrının bir ispatı olarak görmek mümkündür. Oryantalist dönemde seyyahlar sayesinde edindikleri Doğu'nun bilgisine bu defa Amerikan Gönüllüleri sayesinde ulaşmışlardır. Özellikle eğitim alanında aktif rol alarak ülkenin en ücra köşelerine kadar gidebilmişlerdir. Ülkemize gelen gönüllüler üzerinde yapılan araştırmalarda, yapılan yardımlardan çok, ülke hakkında bilgi toplama faaliyetlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. 10 yıl kaldıktan sonra ülkelere dönen gönüllülerin Amerika'nın Türkiye ile ilgili araştırma birimlerine getirilmeleri ise postkolonyal tavrın devamlılığını göstermektedir. 70'li yıllardan sonraki etnik ayrımların, mezhep çatışmalarının, Doğu Bölgelerindeki terör olaylarının Amerikan Barış Gönüllülerinin ülkede bulunduğu süreçten sonra ortaya çıkması bu durumu ispatlamaktadır. Bunların sonucunda da ülkede istikrar sağlanamamakta, iktisadi, ekonomik, kültürel kaos yaşanmaktadır. Böylece ülkenin Batı'ya muhtaç durumu, postkolonyal tavrın amaçladığı doğrultuda devam etmektedir.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2006). Amerikan Gönüllü Kuruluşları: Barış Gönüllülerinin Dünyada ve Türkiye'deki Çalışmaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*,4(1), s.85-99
- Aktay, Y. Ve Topçuoğlu, A. (2017). Postmodernizm ve İslam Küreselleşme ve Oryantalizm. (3. Baskı). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Balcı, A. (2018) *Ortadoğu ve Postkolonyalizm*. (1. Baskı). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Behdad, A. (2007). *Kolonyal Çözüm Çağında Oryantalizm* (çev. B. S. Erduran ve B. Ersöz). (1. Baskı). İstanbul: Çivi yazıları Yayınevi.
- Chibber, V. (2016). Post-Kolonyal Teori ve Kapitalizmin Hayaleti (çev. A.Y. Yılmaz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cliffod, J. (2014). Oryantalizm Üzerine. Yıldız, A.(Editör). *Oryantalizm Tartışma Metinleri*. (İkinci Baskı). Ankara: Doğu-Batı Yayınları, s.134-158
- Çaycı, A. (2015). *Oryantalizm, Oksidentalizm ve Sanat*.(2. Baskı). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Çıtak, E. (2014). Postkolonyalizm ve Batı Sinemasında Doğu-Batı Ayrımına Yönelik Postkolonyal Öğeler. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), s.561-578.
- Erboz, F. ve Soydan, M.(2009). *Barış Gönüllüleri 10 Karanlık Yıl*. (2. Baskı). Ankara: Beriken Yayınevi.
- Eşel, G. (2016). *Amerikan Barış Gönüllüleri ve Türkiye'deki Faaliyetleri*. (Birinci Baskı). İstanbul: İleri Yayınları.
- Germaner, S. ve İnankur, Z. (1989). *Oryantalizm ve Türkiye*. İstanbul: Türk Kültür ve Hizmet Vakfı.
- Güner, S.(2008). Oryantalizmin Ortaçağ Avrupa'sındaki Düşünsel Kökleri: Batının “ Ötekileştirdiği” Müslüman Doğu. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1).
- Halliday, F. (2014). Oryantalizm ve Eleştirmenleri. Yıldız, A. (Editör). *Oryantalizm Tartışma Metinleri*. (İkinci Baskı). Ankara: Doğu-Batı Yayınları, s.78-106
- İlter, T. (2006). Modernizm, Postmodernizmi, Postkolonyalizm: Ben-Oteki İlişkileri ve Etnosantrizm. *Küresel İletişim Dergisi*, 1.

- İz Yılmaz, G. (2010). *Osmanlı Payitahtında Bir Yabancı Ressam Jean Baptiste Vanmour*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, Y. (2017). Oryantalizm-Postkolonyalizm ve Sanat, *İdil Dergisi*, 6(30), s.647-665
- Lazarus, N. (2014). Entelektüelin Temsilleri'nde Entelektüel Temsilleri. Yıldız, A. (Editör). *Oryantalizm Tartışma Metinleri*. (İkinci Baskı). Ankara: Doğu-Batı Yayınları, s.159-176
- Lewis, B. (2014). Oryantalizm Sorunu. Yıldız, A. (Editör). *Oryantalizm Tartışma Metinleri*. (İkinci Baskı). Ankara: Doğu-Batı Yayınları, s.217-245
- Makdisi, U. (2014). Osmanlı Oryantalizmi. Yıldız, A. (Editör). *Oryantalizm Tartışma Metinleri*. (İkinci Baskı). Ankara: Doğu-Batı Yayınları, s.271-315
- Rumelili, B. (2018). Batı Merkezilik ve Postkolonyalizm, *E. Balta (Der.). Küresel Siyasete Giriş: Kavramlar, Teoriler ve Süreçler*, İstanbul: İletişim Yayınları. s.203-218
- Said, E. (1998). *Oryantalizm (Doğubilimi)*, *Sömürgeciliğin Keşif Yolu*. (Dördüncü Baskı). (Çev: S. Ayaz). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Uluç, G. (2009). *Medya ve Oryantalizm: Yabancı, Farklı ve Garip, Öteki*. (Birinci Baskı). İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınları.
- Soysal, M. (2015). Barış Gönüllüleri ve Türkiye'deki Faaliyetleri. *Atatürk üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 56, s.113-146
- Yardımlı, M. (2018). *Doğu, Batı ve Ötekilik*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Williams, P. (2014). "Post"ta Bir Şey Yok Mu? Said ve Postkolonyal Entelektüeller Sorunu. Yıldız, A. (Editör). *Oryantalizm Tartışma Metinleri*. (İkinci Baskı). Ankara: Doğu-Batı Yayınları, s.107-133